

İŞ GÜVENLİĞİ KURS NOTLARI

Y.Doç.Dr. Uğur MÜNGEN
İTÜ İnşaat Fakültesi Yapı İşletmesi Anabilim Dalı

İÇİNDEKİLER :

Sayfa No

1.GİRİŞ	
1.1. TEMEL KAVRAMLARIN TANIMLARI.....	1
2. TÜRKİYE'DE İŞ GÜVENLİĞİ KONUSUNDAKİ HUKUKSAL SORUMLULUK VE YAPTIRIMLAR.....	6
3. TÜRKİYE'DEKİ İŞ GÜVENLİĞİ MEVZUATI.....	11
4. TÜRKİYE'DE İŞ GÜVENLİĞİ KONUSUNDAKİ DEVLET DENETİMİ VE İLGİLİ BİRİMLER.....	14
5. SAYISAL DURUM VE BAZI KARŞILAŞTIRMALAR.....	16
6. TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜ'NDEKİ İŞ KAZALARINA AİT ARAŞTIRMA BULGULARINDAN ÖRNEKLER.....	18
7. TÜRKİYE'DE İNŞAAT İŞ KAZALARINA NEDEN OLAN GÜVENSİZ DURUM VE DAVRANIŞLAR.....	21
8. İNŞAAT UYGULAMALARINDA İŞ GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMININ TEMEL PRENSİPLERİ.....	25

1.GİRİŞ

1.1 TEMEL KAVRAMLARIN TANIMLARI

1.1.1.İşçi, İşveren, İşveren Vekili, İşyeri, Sigortalı Kavramları

Bu temel kavramlardan ilk dördü, 1475 sayılı İş Kanunu'nun 1.maddesinde açıklanmıştır. Önemli olması bakımından, yasa maddesinin tam metni aşağıda sunulmuştur:

Madde-1: Bir hizmet akdine dayanarak herhangi bir işte ücret karşılığında çalışan kişiye işçi, işçi çalıştıran tüzel veya gerçek kişiye işveren, işin yapıldığı yere işyeri denir.

İşin niteliği ve yürütümü bakımından işyerine bağlı bulunan yerlerle, dinlenme, çocuk emzirme, uyku, yıkanma, muayene ve bakım, beden veya mesleki eğitim yerleri ve avlu gibi sair eklentiler ve araçlar da işyerinden sayılır.

İşyerinde işveren adına hareket eden ve işin ve işyerinin yönetiminde görev alan kimselere işveren vekili denir. İşveren vekilinin bu sıfatla işçilere karşı muamele ve yükümlerinden doğrudan doğruya işveren sorumludur.

Bu kanunda işveren için öngörülen her çeşit sorumluluk ve zorunluluklar işveren vekilleri hakkında da uygulanır. İşveren vekilliği sıfatı, işçilere tanınan hak ve vecibeleri ortadan kaldırmaz.

Bir işverenden belirli bir işin bölümünde veya eklentilerinde iş alan ve işçilerini münhasıran o işyerinde ve eklentilerinde çalıştıran diğer bir işverenin kendi işçilerine karşı o işyeri ile ilgili ve bu kanundan veya hizmet aktinden doğan yükümlerinden asıl işveren de birlikte sorumludur.

"Sigortalı" kavramı, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nda açıklanmıştır. Kanun'un 2.maddesinde "bir hizmet akdine dayanarak bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılanlar bu kanuna göre sigortalı sayılırlar" hükmü bulunmaktadır.

1.1.2. Kaza Kavramı ve İş Kazası

Genel olarak "kaza", kasıt söz konusu olmaksızın meydana gelen, beklenmedik ve sonucu arzu edilmeyen bir olayı belirtmektedir.

Kaza kavramının bu genel tanımı üzerinde yaygın bir fikir birliği bulunmasına karşın "iş kazası" kavramının tanımında farklı yaklaşımların bulunduğu, kavram üzerindeki tartışmalardan ve uzmanlar arasındaki görüş ayrılıklarından anlaşılmaktadır. Çalışma hayatında iş kazalarının işçi, işveren, sigorta kurumları ve diğer bazı kuruluşları ilgilendiren hukuksal sorunlara neden olması ve bu arada, işçinin korunması ana kuralı, iş kazası anlamının genişlemesine neden olmuş ve tanımını güçleştirmiştir.

Hangi olayların iş kazası olduğu, hangilerinin olmadığı hususunda yapılan tartışmalar değerlendirilince, bu kavramın iki ayrı yaklaşımla incelenmesinin uygun olacağı görüşü ağırlık kazanmaktadır:

- Teknik açıdan iş kazası kavramı
- Hukuksal açıdan iş kazası kavramı

1.1.2.1. Teknik Açıdan İş Kazası Kavramı

İş kazası kavramını teknik açıdan inceleyen araştırmacılardan bazıları kavramı geniş anlamda değerlendirmişlerdir. Bu gruptaki araştırmacıların kavramla ilgili tanımlarından bazıları aşağıda sunulmuştur:

- İş kazası (ya da genellikle kaza), önceden planlanmamış ve kontrol altına alınamamış olan, çevresinde sakıncalar yaratabilecek olaylardır. İş güvenliği tekniği açısından olayın, çevredeki canlı veya cansızlara zarar getirmesi olasılığı söz konusudur.
- İş kazası, olaylar zincirinde beklenmedik ve hatalı bir davranış ya da teknik bir arıza nedeniyle ortaya çıkan, sonucunda her zaman bir sakatlanma, ölüm ya da tahrip görülme bile belirli bir faaliyetin tamamlanmasını engelleyen bir olaydır.

- İş kazası, kişilere ve/veya eşyaya zarar verdiği için işletmedeki faaliyetin durmasına veya kesintiye uğramasına neden olan, istenmeyen ani bir olaydır.
- Kaza, beklenmeyen bir çabuklukla bir zararı doğuran bütün sebepler kompleksidir.

Sadece kişilere zarar veren olayların iş kazası sayılabileceği görüşünü savunan araştırmacılardan Federal Alman Dr.Skiba, iş kazasını şöyle tanımlamaktadır.

- Kaza, dıştan ve ani bir etkiyle meydana gelen ve kişilere zarar veren istenmeyen bir olaydır.

Kazanın oluşumunu inceleyen araştırmacıların, ilginç bir açıklama örneği olarak "dik duran domino taşları" modelini kullandıkları görülmektedir.Bu modele göre Kaza zinciri faktörleri şöyle sıralanmaktadır:

1. Doğa koşulları (doğal yapı)
2. Kişisel eksiklikler
3. Güvensiz durum ve davranışlar
4. Kaza
5. Zarar (ölüm, yaralanma)

1.1.2.2. Hukuksal Açıdan İş Kazası Kavramı

Hukuk sisteminde iş kazası tanımlanırken,çalışanın korunması amacıyla, işle ilişkili olan ve çalışana zarar veren olayların iş kazası kapsamına alınmasına çalışıldığı görülmektedir.

Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 11.maddesinde, iş kazası ve meslek hastalığının tanımı yapılmıştır. Bu maddenin (A) fıkrası şöyledir:

- İş kazası, aşağıdaki hal ve durumlardan birinde meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedence veya ruhca arızaya uğratan olaydır:
 - a) Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada
 - b) İşveren tarafından yürütülmekte olan iş dolayısıyla,
 - c) Sigortalının, işveren tarafından görev ile başka bir yere gönderilmesi yüzünden asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,
 - d) Emzikli kadın sigortalının çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,
 - e) Sigortalının, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere toplu olarak götürülüp getirilmeleri sırasında.

1.1.3. Meslek Hastalığı Kavramı

Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 11.maddesinin (B) fıkrasında şu açıklama yer almaktadır.

- Meslek hastalığı, sigortalının çalıştırıldığı işin niteliğine göre tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, sakatlık veya ruhi arıza halleridir. Bu kanuna göre tesbit edilmiş olan hastalıklar listesi dışında herhangi bir hastalığın meslek hastalığı sayılıp sayılmaması üzerine çıkabilecek uyuşmazlıklar Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulu'nca karara bağlanır.

1.1.4. Geçici İş Göremezlik, Sürekli İş Göremezlik, Malullük Kavramları

Sosyal Sigortalar Kanunu'nda, iş kazası veya meslek hastalığı dolayısıyla geçici olarak iş görememe durumu "geçici işgöremezlik" kavramıyla tanımlanmaktadır. Yasanın 19.maddesinde, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az %10 azalmış bulunduğu durumlar "sürekli işgöremezlik" terimiyle ifade edilmektedir.

Aynı yasanın malullük sigortasıyla ilgili Beşinci Bölüm 53.maddesinde, çalışma gücünün en az üçte ikisini kaybedenlerin veya bu oranda kaybetmemiş olduğu halde y.apılan tedavi sonunda çalışabilir durumda olmadığı sağlık kurulu raporlarıyla saptananların "malul" sayıldıkları belirtilmektedir.

1.1.5. İş Güvenliği Kavramı

İş kazalarını ve bunların neden oldukları kayıpları en aza indirmek amacıyla, bilimsel araştırmalara dayalı güvenlik önlemlerinin saptanması ve uygulanması doğrultusundaki çalışmalar kısaca "iş güvenliği" terimi içinde toplanmaktadır.

Genel anlamda iş güvenliği kavramı çalışanların, işletmenin ve üretimin her türlü tehlike ve zararlardan korunmasını içermektedir.İnsan hayatının öncelik taşıması nedeniyle, işletme ve üretim güvenliği konularının ikinci planda kaldığı ve uluslar arası alanda iş güvenliği kavramıyla genel olarak çalışanların güvenliğinin ifade edildiği

görülmektedir. Bu yaklaşım esas alındığında, kavram için aşağıdaki tanım uygun görülmektedir:

"İşyerinde, çalışma koşullarından kaynaklanan, çalışanlara yönelik tehlikelerin araştırılması ve önlenmesi amacıyla yapılan yöntemli çalışmaların tümüne iş güvenliği denir"

2. TÜRKİYE'DE İŞ GÜVENLİĞİ KONUSUNDAKİ HUKUKSAL SORUMLULUK VE YAPTIRIMLAR

İş güvenliğinin sağlanamaması sonucu meydana gelen iş kazaları, Devlet, işveren, işçi, sigorta kurumları ve diğer bazı kuruluşlar arasında çeşitli hukuksal sorunların doğmasına neden olmakta, yürürlükteki yasa tüzük ve yönetmeliklerde konuyla ilgili çok sayıda hüküm yer almaktadır.

2.1. İşverenin Sorumluluğu

- Borçlar Kanunu'na Göre İşverenin Sorumluluğu:

İşverenin iş güvenliği tedbirlerini alma borcunun ya da hukuk dilindeki ifadesiyle "işçiyi gözetme borcu"nun en önemli özel hukuk kuralı Borçlar Kanunu'nun 332.maddesinde yer almıştır. Madde metni aşağıdaki gibidir:

Madde-332: İş sahibi, akdin hususi halleri ve işin mahiyeti noktasından hakkaniyet dairesinde kendisinden istenilebileceği derecede, çalışmak dolayısıyla maruz kaldığı tehlikelere karşı icap eden tedbirleri ittihaza ve münasip ve sıhhi çalışma mahalleri ile, işçi birlikte ikamet etmekte ise, sıhhi yatacak bir yer tedarikine mecburdur.

İş sahibinin yukarıki fıkra hükümlerine aykırı hareketi neticesinde işçinin ölmesi halinde onun yardımından mahrum kalanların bu yüzden uğradıkları zararlara karşı isteyecekleri tazminat dahi akde aykırı hareketten doğan tazminat davaları hakkındaki hükümlere tabi olur.

- İş Kanununa Göre İşverenin Sorumluluğu

İş Kanunu'nun 73.maddesine göre, her işveren, işyerinde işçilerin sağlığını ve iş güvenliğini sağlamak için gerekli olanı yapmak ve bu husustaki şartları araçları noksansız

bulundurmakla yükümlüdür. İşçiler de bu yoldaki usullere ve şartlara uymak zorundadırlar.

İş Kanunu'nun bu maddesinde dikkati çeken husus "gerekli olanı yapmak" deyiminin kullanılmış olmasıdır. Borçlar Kanunu'nun 332.maddesindeki hakkaniyet ölçüsü esas alınmamıştır.

- Sosyal Sigortalar Kanunu'ndaki Hükümler

Yasa'nın, "İş Kazasını Bildirme" başlığını taşıyan 27.maddesinde; işverenin, iş kazasını o yer yetkili zabıtasına derhal ve Kurum'a da en geç kazadan sonraki iki gün içinde yazılı olarak bildirmekle yükümlü olduğu belirtilmiştir. Kasden veya ağır ihmâl sonucu bu madde gereğince kazanın bildirilmemesinden, verilen bilginin eksik veya yanlış olmasından doğan ve ileride doğacak olan Kurum zararlarından işveren sorumlu tutulmuştur.

15.maddede, işverenin, iş kazasına uğrayan sigortalıya, Kurum'ca işe el konuncaya kadar, sağlık durumunun gerektirdiği sağlık yardımlarını yapmakla yükümlü olduğu, yapılan masrafların Kurum tarafından işverene ödeneceği, işverenin savsama ve gecikmesinden dolayı tedavinin uzaması, sigortalının malul kalması veya malullük derecesinin artması nedeniyle Kurum'un uğrayacağı her türlü zararı işverenin ödemekle yükümlü olduğu belirtilmiştir.

Sosyal sigortalar Kanunu'nun konuyla ilgili önemli bir maddesi de 26.madde olup madde metni aşağıda sunulmuştur.

Madde-26: İş kazası veya meslek hastalığı, işverenin kasdı veya işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat hükümlerine aykırı hareketi veyahut suç sayılır bir eylemi sonucunda olmuşsa, Kurumca sigortalıya veya hak sahibi kimselerine yapılan ve ileride yapılması gerekli bulunan her türlü giderlerin tutarı ile, gelir bağlanırsa bu gelirlerin 22.nci maddede sözü geçen tarifeye göre hesap edilecek sermaye değerleri toplamı işverenden alınır.

İş kazası veya meslek hastalığı, 3.üncü bir kişinin kasıt veya kusuru yüzünden olmuşsa, Kurum'ca bütün sigorta yardımları yapılmakla beraber zarara sebep olan 3'üncü kişilere ve şayet kusuru varsa bunları çalıştıranlara Borçlar Kanunu hükümlerine göre rücu edilir.

2.2. İşçinin, İş Güvenliği Tedbirlerine Uyma Yükümlülüğü

Kamu Hukuku açısından, işçilerin iş güvenliğiyle ilgili tedbirlere uyma yükümlülüğü İş Kanunu'nun 73.maddesinin ikinci fıkrasında açıklanmıştır. Bu fıkroda işçilerin, işçi sağlığı ve iş güvenliğini sağlamak yolundaki usuller ve şartlara uymak zorunda oldukları belirtilmiştir.

İşçinin, yasada belirtilen bu yükümlülüğe aykırı davranması, işverenden tazminat isteme hakkını azaltabileceği veya tamamen ortadan kaldıracabileceği gibi işten haklı sebeple çıkarılmasına da yol açabilir.

2.3. Hukuki Sonuçlar, Tazminat Davaları

- Sosyal Sigortalar Kurumu'nun Sağladığı Yardımlar ve Rücu Hakkı:

Meydana gelen olayın, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 11.maddesinde açıklanan iş kazası (veya meslek hastalığı) kapsamında olması koşuluyla Kurum, zarar gören işçiye 12.madde uyarınca çeşitli sağlık yardımları yapmaktadır

Meydana gelen iş kazasında, işçi kusurlu olsa dahi Kurum yine bu yardımları yapmaktadır. Ancak işçi, kasdı veya suç sayılır bir hareketi nedeniyle kazaya uğramış ise bu takdirde sadece sağlık yardımlarının yapılacağı, geçici işgöremezlik ödeneği, sürekli işgöremezlik geliri verilmeyeceği yasanın 110.maddesinde belirtilmiştir. Yine kazaya uğrayan işçinin başışlanmaz kusuru var ise, verilecek geçici işgöremezlik ödeneğinin veya sürekli işgöremezlik gelirinin, bu kusurun derecesine göre, yarısına kadar eksiltilebileceği 111.maddede belirtilmiştir. Ayrıca başışlanmaz kusurun tanımı da yine aynı maddede açıklanmıştır.

Sosyal Sigortalar Kurumu, yukarıda açıklanan yardımları yapmakla yükümlü olduğu gibi 26.maddedeki koşulların varlığı halinde işverenlere, üçüncü kişilere veya bunları çalıştıranlara rücu etme hakkına sahiptir.

- İşçinin Tazminat İsteme Hakkı

İş kazası sonucu zarar gören işçi, olayda işverenin sorumluluğu bahis konusu olduğu takdirde zararının tazminini işverenden talep etmek hakkına sahiptir. Bu konuda, İş Kanunu'nda herhangi bir hüküm yer almış değildir. Ancak işçi ile işveren arasında akdi bir bağlantı mevcut olduğundan Borçlar Kanunu'nun tatbiki bahis konusu olur.

Borçlar Kanunu'nun 46.maddesinin birinci fıkrasında, "Cismani bir zarara d car olan kimse k llyen veya kısmen çalışmaya muktedir olamamasından ve ileride iktisaden maruz kalacağı mahrumiyetten tevell t eden zarar ve ziyanını ve bütün masraflarını isteyebilir", denmektedir. Bu madde uyarınca genellikle işverene karşı açılan tazminat davaları, şayet zarara neden olan  c nc  bir kişi var ise bunun aleyhine de açılabilir. Eğer içi, bir aracının emir ve kumandası altında çalışıyorsa dava hem aracı ve hem de işveren aleyhine açılabilir.

- İşiinin  l m  Halinde, Yakınlarının Tazminat İsteme Hakkı:

İş kazası sonucu hayatını kaybeden işiinin yardımından yoksun kalan yakınlarının da işverenden tazminat isteme hakkı vardır. Borçlar Kanunu'nun 45.maddesinin ikinci fıkrasında " l m neticesi olarak diğer kimseler müteveffanın yardımından mahrum kaldıkları takdirde onların bu zararını da tazmin etmek lazım gelir" denmektedir. Yine aynı yasanın 332.maddesinin ikinci fıkrası da işiinin yakınlarına bu hakkı tanımıştır.

- Manevi Tazminat İsteme Hakkı

Borçlar Kanunu'nun 47.maddesinde zarar görenin ve ölüm halinde de ailesinin manevi zarar adı altında tazminat talep edebileceği hususu açıklanmıştır.

Manevi tazminat ile güdülen amacın ne olduğu hususunda hukukçular arasında farklı görüşler bulunmaktadır. Zarara neden olanın cezalandırılması, mağdurun intikam hissini tatmin edilmesi gibi amaçlara yönelik olduğunu öne sürenler bulunmakla birlikte, genellikle amacın, ızdırap çeken, yaşam zvkini kaybeden kişinin acısını hafifletmek, bir tatmin duygusu vermek olduğu kabul edilmektedir.

- Tazminat Davalarında Zaman Aşımı (M ruru Zaman):

İşiinin, işveren aleyhine açacağı tazminat davası, Borçlar Kanunu'nun 332.maddesi gereğince bir hizmet akdine dayandığından yine aynı yasanın 125.maddesine göre 10 yıllık zaman aşımına tabiidir. İşiinin  l m  halinde yakınlarının işveren aleyhine açacakları tazminat davaları ile, Sosyal Sigortalar Kurumu'nun işveren aleyhine açacağı rücu davaları da yine aynı yasal esaslar uyarınca 10 yıllık zaman aşımına tabiidir.

İşçinin veya ölümü halinde yakınlarının üçüncü kişiler aleyhine açacakları tazminat davaları ile Sosyal Sigortalar Kurumu'nun üçüncü kişiler aleyhine açacağı rücu davaları Borçlar Kanunu'nun 60.maddesi uyarınca "haksız fiil" zaman aşımına tabi olup süresi 1 yıldır.

2.4. Cezai Sonuçlar, Kamu Davaları

İş güvenliğinin sağlanamaması nedeniyle meydana gelen iş kazaları ceza hukuku açısından da önem taşımakta suçlular hakkında ceza davaları açılmaktadır. İşlenen bir suç nedeniyle sadece suçtan zarar gören kişinin değil, aynı zamanda tüm toplumun mağduriyeti söz konusudur. Bu nedenle ceza davaları toplumun yani kamunun temsilcisi olarak Cumhuriyet Savcısı tarafından takip edilir ve "Kamu Davası" olarak adlandırılır.

Türk Ceza Hukuku'nda iş kazalarıyla ilgil suçlar "taksirli suçlar" olarak adlandırılmıştır. Taksir sözcüğü kusurda bulunma, kusurlu olma durumu anlamındadır. Kaza yaralanma ile sonuçlanmış ise olayda kusuru bulunan kişi "taksirle müessir fiil" suçunu, kaza ölümle sonuçlanmış ise "taksirle adam öldürme" suçunu işlemiştir.

Daha önce bahsedilen tazminat davalarında, genel olarak mağdur olan kişi veya kurumun, zararının karşılanması talebiyle dava açtığı görülmüştü. Kamu davalarında ise mağdur olan şikayet etmesi gerekmemektedir. Olay, adli merciler tarafından haber alındığında adli mekanizma kendiliğinden çalışmaya başlar ve gerekli işlemler usulüne göre yürütülür. Bir iş kazası meydana geldiğinde, işverenin olayı derhal o yer yetkili zabıtasına bildirmekle yükümlü olduğu 506 sayılı yasanın 27.maddesinde belirtilmiştir. İşveren bu yükümlülüğünü yerine getirmese dahi olayı herhangi bir şekilde haber alan mahalli zabıta harekete geçerek gerekli inceleme ve tespitleri yapar ve olay Cumhuriyet Savcısı'na intikal eder.

- Hazırlık Tahkikatı ve Davanın Açılması:

Savcının yaptığı tüm araştırma ve delil toplama işine "hazırlık tahkikatı" denir. Tahkikat sonucunda toplanan deliller kamu davasının açılmasına yeterli ise Cumhuriyet Savcısı bir iddianame hazırlayarak mahkemeye sunar. Olayda kusurlu bulunduğu sanıkların Türk Ceza Kanunu uyarınca cezalandırılmalarını talep ederek ceza mahkemesinde kamu davasını açar. Hazırlık tahkikatı sırasında, yeterli delil bulunmaması veya durumun takibe değer görülmemesi halinde Cumhuriyet Savcısı takipsizlik kararı verir.

- **Kamu Davasının Sonuçlanması ve Cezalar:**

Cumhuriyet Savcısı'nın yaptığı tahkikat sonucunda kusurlu bulunduğu kişiler aleyhine açılan ve ceza mahkemesinde yürütülen dava sonucunda suçu sabit görülen sanıklar hakkında Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddesine göre karar verilir. Olay ölümlü sonuçlanmışsa 455.madde uyarınca, 1 kişinin ölümü halinde 2 yıldan 5 yıla kadar, 1 den fazla kişinin ölümü veya 1 ölüm + yaralanma halinde 4 yıldan 10 yıla hapis cezası ve ayrıca para cezası uygulanmaktadır.Olay yaralanma ile sonuçlanmışsa 459.madde hükümleri uyarınca, yaralanmanın niteliğine göre çeşitli hapis ve para cezaları uygulanmaktadır.Ayrıca kusurun derecesine göre bu cezalar sekizde birine kadar indirilebilmektedir.

3. TÜRKİYE'DEKİ İŞ GÜVENLİĞİ MEVZUATI

Türkiye'de, yürürlükte bulunan önemli yasaların birçoğunda iş güvenliğini doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren maddeler bulunmaktadır. Özellikle 1971 yılında yürürlüğe giren 1475 sayılı İş Kanunu'nun ilgili maddeleri uyarınca, işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunu doğrudan ilgilendiren tüzükler ve yönetmelikler çıkarılmıştır.

Aşağıda, konuyla ilgili yasa, tüzük ve yönetmelikler kısaca tanıtılmıştır. yapılmıştır.

3.1 Yasalar

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası No:2709, Tarih 18.10.1982
Anayasa'mızın çalışma şartları ve dinlenme hakkı ile ilgili 50.maddesi şöyledir:

Madde-50: Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Dinlenmek çalışanların hakkıdır. Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

- Türk Ceza Kanunu	No: 765, Tarih: 1.3.1926
- Borçlar Kanunu	No: 818, Tarih: 8.5.1926
- Umumi Hıfzısıhha Kanunu:	No:1593, Tarih: 6.5.1930
- Belediyeler Kanunu:	No:1580, Tarih:14.4.1930

- Maden Kanunu: No:6309, Tarih:11.3.1954
 - Sosyal Sigortalar Kanunu: No:506, Tarih:20.7.1964
 - İş Kanunu: No:1475, Tarih:25.8.1971
 - İmar Kanunu No:3194, Tarih: 3.5.1985
 - Çıraklık ve Mes.Eğ. Kanunu No:3308, Tarih: 5.6.1986
 - Diğer Yasalar
- İş güvenliği konusuyla dolaylı olarak ilgili diğer yasalardan bazıları şunlardır:

- . Radyoloji, Radyum ve Elektrikle Tedavi ve Diğer Fizyoterapi Müesseseleri Hakkında Kanun (1937)
- . Müh. Ve Mim.Hakkında Kanun (1938)
- . Basın İş Kanunu (1952)
- . Türk Müh. ve Mim.Odaları Birliği Kanunu (1954)
- . Türk Tabipler Birliği Kanunu (1954)
- . Kimyagerlik ve Kimya Müh.Hakkında Kanun (1954)
- . Deniz İş Kanunu (1967)
- . Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu (1983)
- . Sendikalar Kanunu (1983)
- . Karayolları Trafik Kanunu (1985)

3.2 Tüzükler

Tüzükler (nizamnameler), yasaların uygulanmasını göstermek veya yasanın emrettiği işleri belirtmek üzere Danıştay'ın incelemeinden geçirilerek Bakanlar Kurulu'nca çıkarılan hukuk kurallarıdır (Anayasa Madde 115).

İş güvenliği konusunda yürürlükte bulunan tüzükler, inşaat sektörümüz açısından önemli olanların içerikleri hakkında özet bilgiler verilmek suretiyle aşağıda tanıtılmıştır.

- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü
Kararname No:7/5583, Tarih:4.12.1973
Resmi Gazete:11.1.1974/14765
- Yapı İşlerinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü
Kararname No : 7/8602 Tarih:2.7.1974
Resmi Gazete : 12.9.1974/15004
- Ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğü
Kararname No:6174 Tarih: 29.3.1973
Resmi Gazete: 9.4.1973/14502
- Parlayıcı, Patlayıcı, Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Çalışılan İşyerlerinde ve İşlerde Alınacak Tedbirler Hakkında Tüzük No. 7/7551 Tarih: 27.11.1973
- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulları Hakkında Tüzük
KararnameNo:7/5734 Tarih: 31.1.1973

- Resmi Gazete: 19.2.1973/14453
- İşyerlerinde İşin Durdurulması veya İşyerinin kapatılmasına İlişkin Tüzük
 - Kararname No: 7/5736 Tarih: 31.1.1973
 - Resmi Gazete: 19.2.1973/14453
 - Fazla Çalışma Tüzüğü
 - Kararname No:7/6147 Tarih: 27.3.1973
 - Resmi Gazete: 4.4.1973/14497
 - Maden ve Taş Ocakları İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Alınacak İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Önlemlerine İlişkin Tüzük
 - Kararname No:84/8428 Tarih: 13.8.1984
 - Resmi Gazete: 22.10.1984/18553
 - İş Teftişi Tüzüğü
 - Kararname No:7/17925 Tarih: 6.8.1979
 - Resmi Gazete: 28.8.1979/16738
 - Diğer Tüzükler
 - . Barut ve Patlayıcı Maddelerle Silah ve Teferruatının ve Av Malzemesinin Sureti Murakabesine Dair Tüzük (1956)
 - . Radyasyon Sağlığı Tüzüğü (1967)
 - . Hazırlama, Tamamlama ve Temizleme İşleri Tüzüğü (1973)
 - . İş Süreleri Tüzüğü (1973)
 - . Haftalık İş Sürelerine Bölünemeyen Çalışma Süreleri Tüzüğü (1973)
 - . Postalar Halinde İşçi Çalıştırılarak Yürütülen İşlerle, Çalışmalara İlişkin Bazı Özel Usul ve Kurallar Hakkında Tüzük (1973)
 - . İşçi Çalışma ve Kimlik Karnesi Tüzüğü (1973)
 - . Gebe ve Emzikli Kadınların Çalıştırılma Koşulları ile Emzirme Odalrı ve Çocuk Bakım Yurtları (Kreş) Hakkında Tüzük (1973)
 - . Kadın İşçilerin Sanayie Ait İşlerde, Gece Postalarında Çalıştırılma Koşullarına Ait Tüzük (1973)
 - . Askeri İşyerleriyle Yurt Emniyeti İçin Gerekli Maddeler İmal Olunan İşyerlerinin Denetim ve Teftişi Hakkında Tüzük (1973)
 - . İş Kolları Tüzüğü (1983)
 - . Sağlık Kuralları Bakımından Günde Ancak 7.5 saat veya Daha Az Çalışılması Gereken İşler Hakkında Tüzük(1984)

3.3. Yönetmelikler

Yönetmelikler, Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerin, kendi görev alanlarını ilgilendiren yasaların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere çıkardıkları hukuk kurallarıdır (Anayasa madde 124).

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunu dolaylı olarak ilgilendiren çok sayıda yönetmelik bulunmaktadır. Burada sadece iş güvenliğini doğrudan ilgilendiren önemli yönetmeliklerin tanıtılması yeterli görülmüş ve bunlar, yayınlandıkları Resmi Gazete'lerin tarih ve sayıları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

- Gayrisıhhi Müesseselere Ait Yönetmelik (19.3.1968/12852)
- Elektrik İç Tesisat Yönetmeliği (27.3.1971/13806)
- Elektrik Kuvvetli Akım Tesisat Yönetmeliği (21.11.1978/16466)
- Elektrik Enerji Tesisleri Yönetmeliği (9.12.1978/16484)
- Kuvvetli Akım Elektrik Dağıtım ve Bakım Yönetmeliği (29.6.1979/16681)
- İşyeri Hekiminin Çalışma Şartlarıyla Görev ve Yetkileri Yönetmeliği (9.7.1980/17037).
- Makina Koruyucuları Yönetmeliği (17.5.1983/18050)
- Gürültü Kontrol Yönetmeliği (11.12.1986/19308)

3.4. TSE Standartları

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusundaki yasa, tüzük ve yönetmeliklerin yanısıra, Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından konuyla ilgili çok sayıda standart çıkarılmıştır.

3.5. Uluslararası Sözleşmeler (ILO Sözleşmeleri)

Uluslar arası Çalışma Örgütü (ILO), kuruluşundan (1919) bugüne kadar çalışma hayatıyla ilgili 173 uluslar arası sözleşme ve 180 tavsiye kararını kabul etmiştir

4. TÜRKİYE'DE İŞ GÜVENLİĞİ KONUSUNDAKİ DEVLET DENETİMİ VE İLGİLİ BİRİMLER

Türkiye'de genel olarak iş hayatını denetleme yetkisi Devlet'e aittir. Bu husus, İş Kanunu'nun 88.maddesinde açıklanmış olup maddenin birinci fıkrasında "Çalışma hayatı ile ilgili mevzuatın uygulanmasını Devlet izler, denetler ve teftiş eder" denmektedir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında, bu ödevin Çalışma Bakanlığı'na bağlı, ihtiyaca yetecek sayı ve özellikle teftiş ve denetlemeye yetkili memurlarca yapılacağı açıklanmıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın işçi sağlığı ve iş güvenliği konusundaki denetimden sorumlu birimi İş Teftiş Kurulu'dur.

Denetim konusunda ayrıca Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü bünyesinde görev yapan müfettişler de bazı yetkilere sahiptirler. Bakanlık bünyesinde, denetimle doğrudan ilişkili olmayan ancak işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda hizmet veren İşçi Sağlığı Daire Başkanlığı ve bünyesindeki İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Merkezi (İŞGÜM) ile Yakın ve Orta Doğu Çalışma Eğitim Merkezi (YODÇEM) bulunmaktadır.

4.1. İş Teftiş Kurulu

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na doğrudan bağlı olarak faaliyet gösteren İş Teftiş Kurulu, 28.8.1979 tarihinde çıkarılan "İş Teftiş Tüzüğü" uyarınca kurulmuştur. Halen gerek teknik ve gerekse sosyal alanda inceleme, araştırma ve denetim yapan tüm İş Müfettişleri bu Kurul'a bağlı olarak görev yapmaktadırlar.

4.2 Sosyal Sigortalar Kurumu'nun Denetimi

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 130.maddesi, Kurum'un teftişe yetkili memurlarınca, İş Kanunu'nda belirtilen teftiş, kontrol ve denetleme yetkisine sahip olduklarını belirtmektedir. İşyerlerinde, işçi sağlığı ve iş güvenliği açısından yapılan kontroller müfettişlerce düzenlenen bir raporla Kurum'a bildirilmektedir. Bu denetimler sonucunda işyerinde yeterli tedbirlerin alınmadığı saptanırsa bu durum o işyerinin tehlike derecesinin yükseltilmesine ve buna bağlı olarak da Kurum'a ödenen prim miktarının artmasına neden olmaktadır (S.S.Kanunu Mad.74).

4.3 Devlet Denetiminin Değerlendirilmesi

Türkiye'deki tüm iş yerlerinin yürürlükteki mevzuat çerçevesinde ve yeterli sıklıkta denetlenmesiyle, yararlı sonuçların elde edileceği anlaşılmaktadır. Zira, teftişlerle saptanan eksikliklerin ve mevzuata aykırı durumların giderilmemesi halinde işin durdurulmasını ve gerektiğinde işyerinin kapatılmasını öngören yasal hükümler bulunmaktadır. Ancak müfettiş sayısındaki yetersizlik nedeniyle bir yılda iş yerlerinin en çok %10 'u denetlenebilmektedir.

5. SAYISAL DURUM VE BAZI KARŞILAŞTIRMALAR

5.1. Türkiye'deki İş Kazalarının Sayısal Durumu

Ülkemizde meydana gelen iş kazalarıyla ilgili sayısal veriler, Sosyal Sigortlar Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından her yıl yayınlanan istatistik yıllıklarından elde edilmektedir. 1998-2000 yıllarında meydana gelen iş kazası sayıları Tablo 1-1 de sunulmuştur.

Tablo 5-1 : Türkiye Geneline ve İnşaat Sektöründe Meydana Gelen İş Kazası Sayıları

Yıl	Toplam Sayı		Sür. İşgöremezlik		Ölüm	
	Türkiye Geneli	İnşaat Sektörü	Türkiye Geneli	İnşaat Sektörü	Türkiye Geneli	İnşaat Sektörü
1998	91.895	12.355	2.667	613	1.252	380
1999	77.955	15.940	3.407	721	1.333	407
2000	74.847	7.845	1.493	399	1.173	379
Ort.	81.566	12.047	2.522	578	1.253	389

Bu üç yılın ortalama değerleri dikkate alınarak ve günde 8 saat , yılda yaklaşık 300 gün çalışıldığı kabulüyle, inşaat sektörümüzde :

- Her iş günü yaklaşık 40, her iş saati 5 , her 12 dakikada 1 iş kazası meydana gelmektedir.
- Her iş günü yaklaşık 2 kişi sürekli işgöremez duruma düşmekte , ve yine her iş günü 1 - 2 kişi kaza sonucu yaşamını yitirmektedir.

İnşaat sektörümüzdeki iş kazalarının bir olumsuz özelliği de ölümlerle sonuçlanan kaza oranının büyüklüğüdür. Türkiye'deki tüm iş kazalarının % 1.3 ü ölümlerle sonuçlanırken inşaat sektörümüzdeki iş kazalarının % 3.2 si ölümlerle sonuçlanmaktadır.

5.2. Diğer İş Kollarıyla Sayısal Karşılaştırmalar

SSK İstatistiklerinden yararlanılarak inşaat sektörü Türkiye'deki diğer iş kollarıyla karşılaştırıldığında şu bulgular dikkati çekmektedir :

- o Toplam kaza sayısı bakımından İnşaat Sektörü birinci sırada yer almakta, Metalden Eşya İmali, Kömür Madenciliği ve Dokuma Sanayii iş kolları onu izlemektedir.

- o Ölümle sonuçlanan kaza sayısı bakımından yine İnşaat Sektörü birinci sırada yer almakta, Kömür Madenciliği, Nakliyat İş Kolu ve Gıda Maddeleri Sanayii onu izlemektedir.

5.3. Karşılaştırma Ölçütleri

Konuyla ilgili araştırmalarda çeşitli karşılaştırma ölçütleri kullanılmaktadır. Aşağıda, bu ölçütlerden önemli olanları tanıtılmıştır.

5.3.1. Kaza Sıklığı (k_s)

$$k_s = \frac{K \cdot 10^3}{A} = \frac{\text{kaza sayısı} \times 10^3}{\text{çalışan işçi sayısı}}$$

Kaza sıklığı, ülke, sektör veya işletmeler düzeyinde, genellikle bir yıl olarak seçilen belirli bir çalışma dönemi için, çalışan 1000 kişi başına düşen iş kazası sayısını göstermektedir.

5.3.2. Kaza Tekrarlama Oranı (k_f) (Kaza Frekans)

$$k_f = \frac{K \times 10^6}{H} = \frac{\text{kaza sayısı} \times 10^6}{\text{çalışılan saat toplamı}}$$

Kaza tekrarlama oranı, belirli bir dönem için çalışılan bir milyon iş saati başına düşen kaza sayısını vermektedir.

5.3.3. Kaza Ağırlık Oranı (k_a)

$$k_a = \frac{T_k \times 10^3}{H} = \frac{\text{kaybedilen işgünü sayısı} \times 10^3}{\text{çalışılan saat toplamı}}$$

Bu ölçüt, belirli bir dönemde meydana gelen iş kazalarının sayısal durumunu değil, neden olduğu iş günü kaybı açısından önemini saptamak için kullanılmaktadır. "Kaza Şiddet Oranı" olarak da adlandırılan bu ölçüt, kazalar nedeniyle, çalışılan bin saat başına ne kadar iş günü kaybedildiğini göstermektedir.

5.4. Kaza Sıklığı Bakımından İnşaat Sektörümüzün Diğer İş Kolları ve Dış Ülkelerin İnşaat Sektörleriyle Karşılaştırılması

Kaza sayısı bakımından Türkiye'deki iş kolları arasında ilk sırada yer alan inşaat sektörümüz kaza sıklığı bakımından ön sıralarda yer almamaktadır. Dış ülkelerle

karşılaştırıldığında, dikkati çeken husus, kaza sıklığı değerlerinin batılı ülkelerdeki değerlerden birkaç kat daha büyük olmasıdır. Ayrıntılı bilgi kurs sırasında sunulacaktır.

6. TÜRK İNŞAAT SEKTÖRÜ'NDEKİ İŞ KAZALARINA AİT ARAŞTIRMA BULGULARINDAN ÖRNEKLER

Yazarın doktora teziyle ilgili araştırmaları kapsamında, SSK Genel Müdürlüğü arşivlerinde bulunan 3347 inşaat iş kazası incelenmiş, çeşitli kriterlere göre analizler ve değerlendirmeler yapılmıştır. Kurs Notu' nda birkaç örnek bulguya yer verilebilmiştir. Ayrıntılı bilgi, kursun işlenmesi sırasında katılımcılara sunulacaktır.

Ayrıca, tablolardaki değerlerin kurs sırasında, katılımcıların da katkısıyla yorumlanıp tartışılmasının daha yararlı olacağı düşünülerek metin bölümlerinde bu hususa yer verilmemiştir.

6.1 Zamansal Dağılım Örnekleri

Tablo 6-1: İncelenen Gelen İş Kazalarının, İş Saatlerine Göre Sayısal Dağılımları

İş Saatleri	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. (08-09)	94	10.4	226	15.5	320	13.5
2. (09-10)	121	13.4	191	13.1	312	13.2
3. (10-11)	130	14.4	212	14.5	342	14.5
4. (11-12)	132	14.6	194	13.3	326	13.8
5. (13-14)	75	8.3	107	7.3	182	7.7
6. (14-15)	98	10.8	173	11.8	271	11.5
7. (15-16)	123	13.6	166	11.4	289	12.2
8. (16-17)	<u>132</u>	14.6	<u>192</u>	13.1	<u>324</u>	13.7
	905		1461		2366	

Tablo 6-2 : İncelenen İş Kazalarının Haftanın Günlerine Göre Sayısal Dağılımları

Günler	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Pazartesi ..	238	16.2	320	17.0	558	16.7
Salı	227	15.5	280	14.0	507	15.2
Çarşamba....	222	15.1	282	15.0	504	15.1
Perşembe....	217	14.8	266	14.2	483	14.4
Cuma.....	194	13.2	290	15.4	484	14.5
Cumartesi...	185	12.6	259	13.8	444	13.3
Pazar.....	165	11.2	173	9.2	338	10.1
Saptanamayan	<u>20</u>	1.4	<u>9</u>	0.5	<u>29</u>	0.9
	1468		1879		3347	

Tablo 6-3: İncelenen İş Kazalarının Yılın Aylarına Göre Sayısal Dağılımları

Aylar	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ocak.....	79	5.4	127	6.8	206	6.2
Şubat	56	3.8	105	5.6	161	4.8
Mart.....	80	5.5	135	7.2	215	6.4
Nisan.....	133	9.1	155	8.3	288	8.6
Mayıs.....	147	10.0	152	8.1	299	8.9
Haziran.....	159	10.8	194	10.3	353	10.6
Temmuz	179	12.2	190	10.1	369	11.0
Ağustos	149	10.2	173	9.2	322	9.6
Eylül	143	9.7	173	9.2	316	9.4
Ekim	133	9.1	167	8.9	300	9.0
Kasım	111	7.6	174	9.3	285	8.5
Aralık	84	5.7	127	6.8	211	6.3
Saptanamayan	<u>15</u>	1.0	<u>7</u>	0.4	<u>22</u>	0.7
	1468		1869		3347	

Tablo 6-4: İncelenen İş Kazalarının Şantiye Türlerine Göre Sayısal Dağılımları

Şantiye Türü	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bina.....	835	56.9	1155	61.5	1990	59.5
Yol	192	13.1	220	11.7	412	12.3
Demiryolu..	26	1.8	52	2.8	78	2.3
Kanal	92	6.3	58	3.1	150	4.5
Köprü	19	1.3	96	5.1	115	3.4
Tünel	17	1.2	20	1.1	37	1.1
Liman	22	1.5	27	1.4	49	1.5
Baraj	58	4.0	74	3.9	132	3.9
Yıkım İşleri	49	3.3	4	0.2	53	1.6
Enerji Nakil	53	3.6	83	4.4	136	4.1
Diğer	105	7.2	90	4.8	195	5.8
	1468		1879		3347	

Tablo 6-5: İncelenen İş Kazalarının Şantiyelerin Büyüklüklerine Göre Sayısal Dağılımları

Şantiyede Çalışan İşçi Sayısı	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1 - 100	827	56.3	951	50.6	1778	53.1
11 - 50	272	18.5	341	18.2	613	18.3
51 - 100	70	4.8	116	6.2	186	5.6
101 - 500	88	6.0	159	8.5	247	7.4
500 +	41	2.8	48	2.6	89	2.7
Saptanamayan	170	11.6	264	14.1	434	13.0
	1468		1879		3347	

Tablo 6-6: İncelenen İş Kazalarının, Kazaya Uğrayanların İşteki Unvanlarına Göre Sayısal Dağılımları

Kazaya Uğrayanın İşteki Ünvanı	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Düz (Vasıfsız) İşçi	786	53.5	907	48.3	1693	50.6
Usta	369	25.1	598	31.8	967	28.9
Çıracak	12	0.8	21	1.2	33	1.0
Nezaretçi Personel	54	3.7	29	1.5	83	2.5
İş Mak.Operatörü	74	5.0	36	1.9	110	3.3
Taşıt Şoförü	22	1.5	50	2.7	72	2.2
Operatör-Şoför Yard.	67	4.6	80	4.3	147	4.4
Teknik Personel ...	49	3.3	41	2.2	90	2.7
Diğer Elemanlar ...	35	2.4	117	6.2	152	4.5
	1468		1879		3347	

Tablo 6-7: İncelenen İş Kazalarının "Kaza Tipleri"ne Göre Sayısal Dağılımları (Ana Gruplar)

No.	Kaza Tipi	ÖLÜM		YARALANMA		TOPLAM	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
01	İnsan Düşmesi....	538	36.6	426	22.7	964	28.8
02	Malzeme Düşmesi..	139	9.5	202	10.8	341	10.2
03	Malzeme Sıçraması	5	0.3	158	8.4	163	4.9
04	Kazı Kenarının Göçmesi	98	6.7	40	2.1	138	4.1
05	05 Yapı Kısımının Çökmesi	86	5.9	24	1.3	110	3.3
06	Elektrik Çarpması	212	14.4	34	1.8	246	7.3
07	Patlayıcı Madde (Dinamit)Kullanımındaki Kazalar...	37	2.5	65	3.5	102	3.0
08	Yapı Mak.Kazalar..	162	11.0	59	3.1	221	6.6
09	Tezgahlara ve Mak. Elemanlarına Uzun Kaptırma	-	-	525	27.9	525	15.7
10	Malzeme Arasında-Altında Uzun Sıkışması	1	0.1	180	9.6	181	5.4
11	El Alet.Ele Vurma	-	-	36	1.9	36	1.1
12	Sivri Uçlu, Keskin Kenarlı Cis.Yaral.	-	-	70	3.7	70	2.1
13	Şantiye İçi Trafik Kazaları	151	10.3	26	1.4	177	5.3
14	Diğer Tipteki Kaz.	39	2.7	34	1.8	73	2.2
		1468		1869		3347	

7. TÜRKİYE'DE İNŞAAT İŞ KAZALARINA NEDEN OLAN GÜVENSİZ DURUM VE DAVRANIŞLAR

Bu araştırmada, mahkemelerde dava konusu olan 400 inşaat iş kazası dosyası için uzman bilirkişiler tarafından düzenlenen raporlar incelenmiş, kazalara yol açan güvensiz durum ve davranışlar saptanmış, özet bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Tablo 7-1: Türkiye'deki İnşaat İş Kazalarına Neden Olan Güvensiz Durum ve Davranışlar:

Kod No.	Güvensiz Durum veya Davranış	Etkili Olduğu Kaza	
		Sayısı	%
01	İşlerin, Yetkili ve Sorumlu Teknik Elemanların Denetiminde Yürütülmemesi	47	11.8
02	Uygun Nitelikte ve Yeterli Sayıda Nezaretçi Elemanların Görevlendirilmemesi	10	2.5
03	İşlerin, Uygun Olmayan Nitelikteki Ekiplere veya Kişilere Yaptırılması	31	7.8
04	Gözetim ve Denetim Görevinin Gerektiği gibi Yapılmaması	74	18.5
05	Çalışanların İş Güvenliği Konusunda Eğitilmemesi, Gerekli Uyarıların Yapılmaması	21	5.3
06	Korkuluk, Tahta Perde, İksa Gibi Koruyucu Tertibatların Hiç Yapılmaması	103	25.8
07	Korkuluk, Tahta Perde, İksa Gibi Koruyucu Tertibatların Yetersiz Düzeyde Bulunması	25	6.3
08	Kişisel Koruyucu Araçların İşyerinde Bulundurulmaması veya Çalışanlara Verilmemesi	41	10.3
09	Sağlam ve Yeterli Miktarda İş Malzemesinin ve Araçların İşyerinde Bulundurulmaması	9	2.3
10	Fen ve Sanat Kurallarına Aykırı Uygulamalar Yapılması	101	25.3
11	Çalışma Sırasındaki Hatalı (Tedbirsiz ve Dikkatsiz) Davranışlar	179	44.8
12	Yapılan uyarıların Dikkate Alınmaması	11	2.8
13	Makine, Araç ve Gereçlerin Amaca Aykırı veya Tehlikeli Biçimde Kullanılması	26	6.5
14	Verilen Kişisel Koruyucunun Kullanılmaması	15	3.8
15	Koruyucu Tertibatların Yaptırılmasının İşverenden İstenmemesi	22	5.5
16	Kişisel Koruyucu Araçların ve Uygun Nitelikteki İş Malzemesinin		

	İşverenden İstenmemesi	10	2.5
17	Bilgi ve Tecrübe Alanı Dışında Kalan İşlerde Çalışılması	18	4.5
18	Yapıların, Ruhsata Uygunluk ve İş Güvenliği Açısından, Kamu Kuruluşlarınca Denetlenmemesi ...	21	5.3
19	Yetkililerden İzin Alınmadan Tehlikeli İş Sahasına Girilmesi..	28	7.0
20	Diğer Güve.Dur. ve Davr.....	24	6.0
21	Kaçınılmaz Durumlar	36	9.0

Tablo 7-2: İş Kazalarında Kusurlu Bulunanlar ve Ortalama
Kusur Oranları

Sıra No.	Kusurlu Bulunan	Kaza Sayısı	%	Ortalama Kusur Oranı
1	İşveren	277	69.3	4.3/8 (%54)
2	Kazaya Uğrayan	271	67.8	3.7/8 (%46)
3	Taşaron	57	14.3	3.3/8 (%41)
4	Şantiye Şefi	54	13.5	2.5/8 (%31)
5	Usta	39	9.8	2.6/8 (%33)
6	Kalfa-Formen	36	9.0	2.4/8 (%30)
7	İşçi	22	5.5	3.0/8 (%38)
8	İş Mak.Operatörü	22	5.5	2.8/8 (%35)
9	Üçüncü Şahıs	22	5.5	1.7/8 (%21)
10	Belediye v.b.Kuruluş	20	5.0	2.3/8 (%29)
11	Fenni Mes'ul (T.U.S)	16	4.0	1.9/8 (%24)
12	Çavuş	13	3.3	3.0/8 (%38)
13	Şantiye Bekçisi	6	1.5	1.8/8 (%23)
14	Diğerleri	13	3.3	2.8/8 (%35)

Tablo 7-3: İşverenlerin Kusurlu Bulunma Nedenleri

Sıra No.	Kusurlu Bulunma Nedenleri	Kaza Sayısı	Grup %	Genel %
1	Korkuluk, Tahta Perde, İksa gibi Koruyucu tertibatları yaptırmamak	75	27.1	18.8
2	İşleri, Yetkili ve Sorumlu Teknik Elemanlar Denetiminde Yürütmemek	45	16.3	11.3
3	Fen ve Sanat Kurallarına Aykırı Uygulamalar Yaptırmak	38	13.7	9.5
4	Kişisel Koruyucuları İşyerinde			

	Bulundurmamak veya Çalışanlara Vermemek.....	36	13.0	9.0
5	Gözetim ve Denetim Görevini Gerektiği Gibi Yapmamak	27	9.8	6.8
6	İşleri, Uygun Olmayan Nitelikteki Kişilere veya Ekiplere Yaptırmak	17	6.1	4.3
7	Korkuluk, Tahta Perde, İksa gibi Koruyucu Tertibatları Yetersiz Düzeyde Yaptırmak.....	13	4.7	3.3
8	Sağlam ve Yeterli Miktarda İş Malzemesini ve Aracı İşyerinde Bulundurmamak.....	8	2.9	2.0
9	Çalışanları, İş Güvenliği Konusunda Eğitmemek, Gerekli Uyarıları Yapmamak.....	7	2.5	1.8
10	Uygun Nitelikte ve Yeterli Sayıda Nezaretçi Elemanlar Görevlendirmemek	6	2.2	1.5
11	Diğer Nedenler	5	1.8	1.3
		<u>277</u>		

Tablo 7-4: Şantiye Şeflerinin Kusurlu Bulunma Nedenleri

Sıra No.	Kusurlu Bulunma Nedenleri	Kaza Sayısı	Grup %	Genel %
1	1 Gözetim ve Denetim Görevini Gerektiği gibi Yapmamak....	25	46.3	6.3
2	2 Korkuluk, Tahta Perde, İksa Gibi Koruyucu Tertibatları Yaptırmamak.....	12	22.2	3.0
3	3 Fen ve Sanat Kurallarına Aykırı Hatalı Uygulamalar Yaptırmak.....	6	11.1	1.5
4	4 Çalışanları İş Güvenliği Konusunda Eğitmemek, Gerekli uyarıları Yapmamak.....	3	5.6	0.8
5	5 İşleri, Yetkili ve Sorumlu Teknik Elemanlar Denetiminde Yürütmemek.....	2	3.7	0.5
6	6 Koruyucu Tertibatları Yetersiz Düzeyde Yaptırmak	2	7.4	1.0
7	7 Diğer Nedenler.....	4	7.4	1.0
		<u>54</u>		

8. İNŞAAT UYGULAMALARINDA İŞ GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMANIN TEMEL PRENSİPLERİ

• İnşaat sektörümüzün iş kazası sayısı bakımından tüm iş kolları arasında birinci sırada yer aldığı, sürekli işgöremezlikle ve ölümlü sonuçlanan kaza oranlarının diğer işkollarından çok daha fazla olduğu, inşaat uygulamalarının ağır ve tehlikeli işler sınıfında olduğu gözönünde bulundurulurken her projenin ilk adımından itibaren çalışma hayatıyla ilgili mevzuat hükümlerine kesinlikle uyulmalıdır. İşçilerin işe giriş sağlık raporları alınması, periyodik sağlık kontrolleri yaptırılmalı, 18 yaşını doldurmayanlar istihdam edilmemeli, sigortasız işçi çalıştırılmamalı, yapı iş defteri, iş teftişi defteri v.b. belgeler mevzuata uygun biçimde bulundurulmalı ve düzenlenmeli yasal açıdan eksik ya da yetersiz bir husus kalmamalıdır. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulu'nun bulunması gereken nitelikteki işyerlerinde bu kurul oluşturulmalı ve ilgili tüzükteki esaslar çerçevesinde aktif görev yapması sağlanmalıdır.

• İş güvenliğini doğrudan ilgilendiren yasalar (İş Kanunu, Sosyal Sigortalar Kanunu v.b.), İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü, Yapı İşlerinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü ile uygulama konusuyula ilgili olan diğer tüzük ve yönetmelikler el altında bulundurulmalı, izlenmeli ve uygulanmalıdır.

• Her işverenin yapı işlerini, fenni yeterliği bulunan kişilerin teknik gözetimi ve sorumluluğu altında yürütmesinin yasal zorunluluk olduğu gözönünde bulundurulurken uygulama küçük ölçekli olsa dahi mutlaka bir teknik eleman (şantiye şefi) görevlendirilmelidir.

• Şantiyede sağlıklı bir iş güvenliği organizasyonu oluşturulmalı, örgüt yapısı, yetki ve sorumluluk dağılımı net olarak belirlenmelidir.

• Büyük ölçekli şantiyelerde en uygun çözüm olarak, tüm mesaisini doğrudan bu konuya ayıracak iş güvenliği mühendisleri istihdam edilmelidir. Koşullara göre firma ya da şantiye düzeyinde, bu konuda uzman kişilerin danışman olarak görevlendirilmelerinin yarar sağlayacağı dikkate alınmalıdır.

• İzlenmesi ve uygulanması gereken yürürlükteki iş güvenliği mevzuatının yanısıra, şantiyedeki uygulamalarla doğrudan ilgili olan iş güvenliği kurallarından oluşan bir iç yönetmelik hazırlanmalıdır. Pratik açıdan büyük yarar sağlayan böyle bir yönetmelik tüm çalışanlara okutulmalı, gerekli açıklamalar yapılmalı ve çalışanların, bu yönetmeliği okuyup öğrendiklerini ve belirtilen güvenlik

kurallarına uyacaklarını taahhüt ettiklerini gösterir biçimde imzaları alınmalıdır.

- Yukarıdaki iç yönetmeliğin yanısıra önemi ve özelliği bulunan işler ve bu işleri gerçekleştirecek eleman veya ekipler için uyulması gereken güvenlik kurallarını içeren talimatlar, ya da küçük el kitapçıkları hazırlanmalı, konuyla ilgili elemanlara (tutanak imzalatılarak) verilmelidir. Örneğin, beton işleri güvenlik talimatları, vinç operatörleri için güvenlik talimatları, şöförler için güvenlik talimatları v.b.gibi.

- Yapılan işlerin özelliğine göre çalışanlara verilmesi gereken kişisel koruyucu araçlar (baret, güvenlik kemeri, lastik eldiven, lastik ayakkabı, maske v.b.) çalışanlara tek tek verilmeli, teslim-tesellüm tutanakları düzenlenmeli, işçinin, sözkonusu kişisel koruyucu araçları sağlam ve kullanılabilir durumda teslim aldığı, herhangi bir uyarıya gerek kalmaksızın çalışırken kullanmayı taahhüt ettiği tutanakta belirtilmeli ve imzası alınmalıdır.

- Alt yüklenicilerle (götürü usulle iş yapan küçük ekipler de dahil) mutlaka yazılı sözleşmeler düzenlenmeli ve sözleşmelerde yaptıkları işlerle ilgili güvenlik önlemlerinin alınmasından sorumlu oldukları tartışmaya yol açmayacak biçimde açık ve net ifadelerle belirtilmelidir. Bunların seçimine özen gösterilmeli yaptıkları işler yeterli düzeyde denetlenmelidir.

- İş güvenliği eğitimine önem verilmeli, işçilere, yapacakları işlerle ilgili güvenlik önlemleri öğretilmeli ve bu husus tutanakla (işçinin imzası alınarak) belgelenmelidir.

- Firma düzeyinde ve büyük şantiyelerde periyodik olarak iş güvenliği eğitim seminerleri düzenlenmeli ayrıca formenler, ustalar, iş makinası operatörleri gibi meslek grupları için, uzmanlık alanlarıyla ilgili özel programlar uygulanmalıdır. Sözkonusu programların yapıldığı tutanaklarla belgelenmeli, katılanlara ve başarıyla tamamlayanlara belgeleri verilmelidir.

- Vasıfsız işçiler sorunu ve özellikle bu grubun iş güvenliği konusundaki olumsuz etkileri ihmal edilmemeli, eğitimlerine özen gösterilmeli, deneyim gerektiren ve tehlike arzeden işlerde çalıştırılmamalıdır.

- Uzmanlık gerektiren ve güvenlik açısından önem taşıyan işler (patlayıcı madde kullanımı, elektrik işleri v.b.) kesinlikle o konuda yeterlik belgesine sahip kişi (veya ekiplere) yaptırılmalıdır.

- İş güvenliği kurallarına uymaya özen gösteren elemanlar takdir edilmeli, örnek gösterilmelidir. Aykırı davranışlar önce sözlü, tekrarı halinde yazılı olarak uyarılmalı, buna rağmen iş disiplinine, güvenlik

kurallarına uymamakta ısrar eden ve bu tutumuyla kendisinin ve iş arkadaşlarının can güvenliğini tehlikeye sokan elemanlar derhal işten çıkarılmalıdır.

- İş makinalarının, taşıtların, diğer makine ve araçların, güvenlik açısından önem taşıyan malzemelerin ve tehlikeli yapı kısımlarının periyodik kontrolleri ve bakımları tüzük ve yönetmeliklerde belirtilen esaslara ve zaman aralıklarına uygun biçimde gerçekleştirilmeli, saptanan bulgular, yapılan işlemler için raporlar düzenlenmeli, kullanımında sakınca görülenler devre dışı bırakılmalıdır.

- İş güvenliği konusundaki denetimler sürekli olmalı, haftalık raporlarda konuyla ilgili çalışmalar ve önemli hususlar belirtilmeli, en geç ayda bir yapılacak toplantılarda durum değerlendirilmesi yapılarak ileriye dönük aktiviteler belirlenmelidir.

- Şantiyede meydana gelen iş kazalarının, yaralanma veya ölümlerle sonuçlanmayıp hafif atlatılan tüm olayların analizi yapılmalı, nedenleri araştırılmalı hangi güvensiz durum veya davranıştan kaynaklandığı, hangi elemanların ihmalinin ya da hatalı davranışının olayda etkili olduğu v.b. ayrıntılar saptanmalı ve ileriye dönük önlemler planlanarak uygulamaya konmalıdır.

Yukarıda sıralanan hususların temel prensipler olup, ayrıntıya girilmediğinden yasa, tüzük ve yönetmeliklerde yer alan iş güvenliği uygulama önlemlerine bu kapsamda yer verme olanağı bulunmamıştır. Bu temel prensipler ışığında ilgili yasal düzenlemelerin izlenip uygulanması yetkili ve sorumlu teknik elemanlara ve ilgili diğer kadrolara düşen başlıca görevdir.

İş güvenliğini sağlamaya yönelik çabaların insan yaşamına verilen değer bir ölçüsü olduğu, bazen çok basit ve masrafsız bir önlemin çalışan bir insanın yaşamını kurtardığı unutulmamalıdır.